

מרכז זלמן שזר והחברה ההיסטורית הישראלית: דו"ח פעולות לשנת תשנ"א

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. א (תשנ"א), (נו, חוברת ד), pp. 465-479

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70037711>

Accessed: 04/12/2011 09:04

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel/ is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

דו"ח פעולות לשנת תשנ"א

מרכז זלמן שזר

1. האזכרה השנתית לשניאור זלמן שזר

ביום שני, כ"ט בתשרי תשנ"ב (7.10.1991), נערכה האזכרה השנתית לשניאור זלמן שזר, נשיאה השלישי של מדינת ישראל, במלאת שבע-עשרה שנה לפטירתו. תחילה התכנסו מוקירי זכרו בחלקת הקבר בהר הרצל בירושלים, ולאחר מכן נערך טקס האזכרה במכון ון-ליר בירושלים. פרופ' מרדכי ברויאר, חבר הנהלת מרכז זלמן שזר ויו"ר החברה ההיסטורית הישראלית, ניהל את הטקס. את ההרצאה המרכזית נשא ד"ר מנדל פייקאז', חתן פרס שזר לשנת תשנ"א, על ספרו: 'חסידות פולין: מגמות רעיוניות בין שתי המלחמות ובגזרות ת"ש-תש"ה' ('השואה').

2. פרס שזר לחקר תולדות עם ישראל

במסגרת האזכרה השנתית לשניאור זלמן שזר מעניק מרכז זלמן שזר פרס על חיבור (ספר או כתב-יד) בתולדות עם ישראל. את תקנון הפרס ניתן לקבל במשרדי מרכז זלמן שזר.

פרס שזר לשנת תשנ"א

ועדת השופטים: פרופ' משה בר (יו"ר)

פרופ' ראובן בונפיל

פרופ' יעקב גולדשטיין

מר צבי יקותיאל

נימוקי ועדת השופטים להענקת פרס שזר לשנת תשנ"א

ועדת פרס שזר לחקר תולדות ישראל לשנת תשנ"א החליטה פה אחד להעניק את הפרס לד"ר מנדל פייקאז', על ספרו:

חסידות פולין: מגמות רעיוניות בין שתי המלחמות ובגזרות ת"ש-תש"ה ('השואה'), מוסד ביאליק, ירושלים תש"ן.

המחבר פותח את ספרו בעיון מעמיק ובדיון מפורט ביסודותיה התיאולוגיים של החסידות, מראשיתה ועד לימים הקשים של יהדות פולין וגליציה בין שתי מלחמות העולם. ד"ר פייקאז' מעמיד את הקורא על השינויים האידאיים שחלו בתפיסתם של אדמו"רי פולין וגליציה כתגובה למצבם הפוליטי הקשה של יהודי מזרח אירופה. סוגיות אלה האיר וביאר המחבר, תוך שהוא מוצא הבחנות דקות בין השיטות בתורת החסידות של האדמו"רים השונים. דבריו מבוססים על ניתוחם של מקורות מרובים, ישנים וחדשים, בכלים נאותים של היסטוריון.

המחבר מעביר לעיני הקורא את הלבטים של אדמו"רים בתחומים שונים, לשם קביעת זיקתם לבעיות שלא שיערו ראשונים. בראש וראשונה עמדו בפניהם בעיות קיומיות – כיצד לשמור על אורחות חיים מקובלים מול מציאות מתחדשת והולכת. במיוחד לאחר הצהרת בלפור, שעוררה, כידוע, לא רק התלהבות בקרב יהודי פולין וגליציה, אלא גם התעוררות מחשבתית-דתית והלכי נפש חדשים, שסיכנו לא במעט את הבניין הישן שבנו ראשוני החסידות. אנו קוראים על מאמציהם של אדמו"רים נגד תופעת החילון בעמנו. הם הוכרחו לנקוט עמדה אידיאולוגית-דתית ביחסם אל בני היישוב החדש בארץ ישראל, שהשפעתם הלכה וגברה, במיוחד על הצעירים ביהדות מזרח אירופה.

בכל הסוגיות האלה, ועוד באחרות, שאין לפרטן כאן, העלה ד"ר פייקאז' חידושים רבים, ביושר אינטלקטואלי. מכוחה של מידה חשובה זו בכל מחקר ומחקר עלה בידיו של המחבר לחשוף סילופים מגמתיים של סופרי החסידות. דוגמאות לכך מצויות לכל אורך הספר. מאלפות במיוחד הן הדוגמאות שהמחבר מציע בדבריו בפרק השביעי, שכותרתו 'משהו על בעיית הניווט והשקיעה'.

ערך לעצמו קובע פרק אחד-עשר, שהמחבר כיתרו בכותרת 'מבוא מתודולוגי'. מבוא זה יפה לכל הספר כולו, שכן הוא דן בהבחנות נכונות בין סוגי מקורות מגוונים, בכתובים ובעל פה, ובמידת מהימנותם. כתוצאה ישירה מן ההבחנות האלה נהרסים מיתוסים שונים, טעויות רגישות כואבת, שנוצרו בשואה וסמוך לאחריה.

לסיכום: דומה, שכל חוקר רציני שעתיד לדון בחסידות, במוריה ובתורותיה, לא יוכל להתעלם מספרו של מחברנו ולהיזקק למסקנותיו. על כל אלה, ועל לשונו העשיר, הנמרץ והשוטף, אנו מעניקים לד"ר פייקאז' את פרס שזר לחקר תולדות ישראל לשנת תשנ"א.

ועל זה באנו על החתום

פרופ' משה בר (יו"ר), פרופ' ראובן בונפיל,
פרופ' יעקב גולדשטיין, מר צבי יקותיאל

3. משכן קבע

הנהלת מרכז זלמן שזר פועלת להשגת משכן קבע. חברי ההנהלה קיימו בשנה האחרונה פגישות עם גורמים ממלכתיים וציבוריים. בעקבות החלטת הממשלה, להקצות למרכז זלמן שזר מבנה למשכן קבע, כראוי למוסד הנושא את שם נשיא המדינה, מתנהל משא ומתן מתקדם עם מנהל מקרקעי ישראל ועם משרד ראש הממשלה, לקבלת מבנה בירושלים. אנו מקווים שהמגעים ישאו פרי ובעתיד הקרוב נעבור למבנה קבע, שהמרכז יוכל לקיים בו את פעילויותיו ואף להרחיבן כנדרש.

4. הכנס השנתי

הכנס השנתי של מרכז זלמן שזר והחברה ההיסטורית הישראלית התקיים בימים י"ט-כ"ב בתמוז תשנ"א (1-4.7.1991). השנה יוחד הכנס לנושא 'תרבות עממית ותרבות ממסדית'. הכנס עסק בגילוייהן של שתי התרבויות בתקופות ההיסטוריות השונות ובאזורים הגיאוגרפיים השונים, תוך התייחסות לדתות השונות. הכנס שימש מפגש לכל העוסקים בנושא זה בארץ, הן בתחום הדיסציפלינות ההיסטוריות והן בתחומי הספרות, התיאטרון, הפולקלור, האמנות, המוסיקה, האנתרופולוגיה והסוציולוגיה. ההרצאות התמקדו באפיוניהן של שתי התרבויות האמורות, בקשרי הגומלין, במתחים, בהשפעות ההדדיות ובדרכי התיווך שביניהן; כל אלה במסגרת נושאים כגון: מגיה, רפואה עממית ואוניברסיטאית, אומנות כנסייתית ועממית, פולחן צדיקים ומקומות קדושים, התרבות העממית בישראל, ועוד.

בכנס השתתפו כשבעים מרצים, אשר הרצו במושבים מקבילים. כמו-כן השתתפו בכנס כמאתיים איש – מן הציבור הרחב, אנשי מחקר, סטודנטים ומורים. הכנס נערך באקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ובמכון ון-ליר.

5. קורסים בתולדות עם ישראל

הקורסים המקיפים, המתקיימים מדי שנה בשנה, עוסקים בסוגיות היסטוריות נרחבות בתולדות עם ישראל. מסגרת זו כוללת מפגשים שבועיים בני שלוש שעות כל-אחד, לאורך שנת הלימודים האקדמית (נובמבר עד יוני). הדיון בסוגיות ההיסטוריות היהודיות נעשה על הרקע ההיסטורי הכללי. במסגרת הקורסים מתקיימים סיורים במוזיאונים ובאתרים ברחבי הארץ.

בשנת הלימודים תשנ"א התקיים הקורס זמנים מודרניים – מחברה מסורתית לחברה חדשה, תולדות היהודים במאות ה-17-20. ההרצאות היו בבית אריאלה בתל אביב, בשיתוף עם עיריית תל-אביב. הקורס עסק בתולדות היהודים במאות ה-17-20 ובמעבר של הקהילה היהודית מחברה מסורתית לחברה מודרנית. הקורס כלל עשרים וחמישה מפגשים, והרצו בו חוקרים מכל האוניברסיטאות בארץ. בקורסים אלה השתתפו מורים ואנשים מן הקהל הרחב. למורים הקנה הקורס גמול השתלמות של 112 שעות שנתיות.

6. ימי עיון לחוקרים

בשנת תשנ"א המשכנו במסורת של קיום ימי עיון לחוקרים. ימי עיון אלה נועדו לאפשר לציבור החוקרים והמורים במוסדות להשכלה הגבוהה בארץ לדון בבעיות העומדות במוקד המחקר בתולדות עם ישראל בכלל ובעת החדשה בפרט, להיפגש עם חוקרים העוסקים באותם תחומי מחקר ולנסות להתוות דרכי פיתרון לסוגיות מחקריות שונות. במהלך הדיונים ניתנת לחוקרים המאזינים האפשרות לשאול שאלות ולהעיר הערות. ביום 10 באוקטובר 1991 התקיים בבית מאירסדורף שבהר הצופים יום עיון בנושא 'אמנות והיסטוריה יהודית – קשרי גומלין' לציון הופעת הספר: *Art and its Uses: The Visual Image and Modern Jewish Society: Studies in Contemporary Jewry*, VI השתתפו: ד"ר ירחמיאל כהן (י"ר), גב' ויואן ברסקי, ד"ר מילי הד, פרופ' זיוה עמיש-מיזליש.

7. סדנת ההיסטוריון

בשנת תשנ"א התקיימו סדנאות ההיסטוריון בירושלים, חיפה ובבאר-שבע. בסדנאות אלה הוצגו מדי חודש בחודשו תוצאות המחקר ההיסטורי שנתחדש באוניברסיטאות השונות בתחום ההיסטוריה של עם ישראל.

באר שבע:

ריכזה – ד"ר חנה יבלונקה
מיקום – אוניברסיטת בן-גוריון
בשיתוף – המרכז ע"ש סידני ואסתר ראב לחקר השואה והתקומה שבאוניברסיטת בן-גוריון
הנושא – שארית הפליטה וארץ-ישראל 1945–1950

חיפה:

ריכזה – ד"ר צפרירה בן ברק
מיקום – בית אבא חושי, רח' אבא הלל סילבר, חיפה
בשיתוף – עיריית חיפה, המחלקה לתרבות, ואוניברסיטת חיפה
הנושא – נשים בישראל ובעמים

ירושלים:

ריכזה – ג'ני אויזרט
מיקום – מכון ון-ליר, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים
בשיתוף – עיריית ירושלים – המחלקה לתרבות
הנושא – מחקרים חדשים

8. השתלמויות מורים

בשנת הלימודים תש"ן קיים מרכז זלמן שזר השתלמויות מורים. ההשתלמויות עסקו בהיסטוריה של המאה ה-20 מתוך היענות לצרכיו של המורה להיסטוריה, אשר הוטל עליו ללמד, כיחידת חובה בבחינת הבגרות, את יחידה ה' בתוכנית הלימודים, העוסקת במאה העשרים:

(א) פרקים נבחרים בתולדות המאה ה-20
חמישה עשר מפגשים שבועיים

מרכז ומרצה: מר עודד היילברונר
מיקום: בתל אביב – בית ציוני אמריקה, רח' דניאל פריש 1
בירושלים – המכללה למינהל, רח' מסריק 10
בשיתוף: משרד החינוך והתרבות, הפיקוח המרכזי על הוראת ההיסטוריה מ"מ
מרצים אורחים: חוקרים מן האוניברסיטה העברית בירושלים

(ב) קולוניאליזם, אימפריאליזם ותנועות שחרור לאומי
תוכנית העשרה למורים להיסטוריה (עשרה מפגשים חודשיים)

מרכז: גב' דפנה מוסקוביץ
בשיתוף: החוגים להיסטוריה ולהיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית
מרצים: חוקרים מהאוניברסיטה העברית בירושלים
מיקום: מכון ון-ליר, ירושלים

(ג) נשים בתרבויות הים התיכון
סדרת הרצאות (עשרה מפגשים חודשיים)

ריכזה: ד"ר יעל עצמון
מיקום: בית הקונפדרציה הציונית, רח' אמיל בוטא, ירושלים
מרצים: חוקרים מן האוניברסיטאות השונות בארץ

9. ההוצאה לאור

א. ספרים חדשים:

- (1) הגליל בתקופת המשנה, מאת פרופ' אהרן אופנהיימר (בסדרת המונוגרפיות).
החיים היהודיים בגליל בתקופת יבנה, בימי מרד בר-כוכבא, בדור אושה, בימי רבי יהודה הנשיא ובמעבר לתקופת האמוראים.
- (2) רעיון הבחירה בישראל ובעמים, בעריכת ד"ר שמואל אלמוג ופרופ' מיכאל הד (בסדרת קובצי הרצאות).

תודעת הבחירה והשליחות, והוויכוח אודותם, ביוון הקלאסית, ביהדות, בנצרות ובאסלאם.

- (3) המהפכה הצרפתית, בעריכת ד"ר ירחמיאל כהן (בסדרת קובצי ההרצאות). בחינת הבטים שונים של המהפכה, גורמיה והשלכותיה על החברה האירופית בצרפת עצמה ובארצות אחרות.
- (4) העם היהודי, ארץ ישראל ומדינת ישראל, חלק א: 1880–1939, מאת אביגיל אורן (בסדרת ספרי הלימוד לבתי הספר העל יסודיים), בשיתוף הוצאת כתר. ספר לימוד לבתי הספר הטכנולוגיים, על פי תוכנית הלימודים בהיסטוריה בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי.
- (5) תפוצות ישראל בתקופה ההלניסטית-רומית (בסדרת קובצי המאמרים). יחסים בין יהודים לנוכרים בתפוצות; הקשרים עם ארץ ישראל; האוטונומיה של יהודי התפוצות; המרד בתפוצות בימי טריאנוס, ועוד.
- (6) פרידה אחרונה מקורדובה, מאת ד"ר דורית אורגד (בסדרת הסיפורים ההיסטוריים לנוער). ספר-המשך לספרה הקודם של דורית אורגד, הנער מסיביליה, על חיי משפחת אנוסים יהודית בארצות השפלה.

ב. הרפסות חוזרות:

- (1) הנער מסיביליה, מאת ד"ר דורית אורגד (בסדרת הסיפורים ההיסטוריים לנוער).
- (2) פרידה אחרונה מקורדובה, מאת ד"ר דורית אורגד (בסדרת הסיפורים ההיסטוריים לנוער).
- (3) השואה ומשמעותה, מאת פרופ' ישראל גוטמן ופרופ' חיים שצקר (בסדרת ספרי הלימוד).

ג. מתוכננים לפרסום בשנת תשנ"ב (1992):

- (1) יהודי ארצות-הברית, בעריכת פרופ' אריה גרטנר ופרופ' יונתן סרנה (בסדרת קובצי המאמרים). פרקים בתולדות יהודי ארצות-הברית מראשיתם ועד ימינו: גלי ההגירה הגדולים; האמריקניזציה של היהדות; היהודים בכלכלה האמריקנית; האנטישמיות; התערות תרבותית וזהות יהודית-אמריקנית, ועוד.
- (2) הלכה והליכה במדבר יהודה, מאת פרופ' יהודה שיפמן (בסדרת המונוגרפיות). פרקים בתולדות כת מדבר יהודה – דיני שבת ממגילת ברית דמשק; דיני שיפוט; דיני השבת אבידה וגזלה; ההלכה המשיחית של כת מדבר יהודה, ועוד.
- (3) מנהיג והנהגה בישראל ובעמים, בעריכת ד"ר עירד מלכין ופרופ' זאב צחור (בסדרת קובצי ההרצאות). דמויות של מנהיגים ותופעות של הנהגה בתולדות ישראל ובתולדות העמים, למן העת העתיקה ועד ימינו.

- (4) האנטישמיות בהונגריה 1867–1943, מאת פרופ' נתנאל קצבורג (בסדרת המונוגרפיות), בשיתוף המרכז הבינלאומי לחקר האנטישמיות ע"ש וידאל ששון באוניברסיטה העברית.
- סקירה שיטתית של תולדות האנטישמיות בהונגריה מראשיתה בשנות השישים של המאה הי"ט ועד לשואה.
- (5) תולדות ישראל והעמים בדורות האחרונים, חלק א: עד מלחמת העולם הראשונה, מאת ד"ר יוסי גולדשטיין ופרופ' משה צימרמן (בסדרת ספרי הלימוד).
- ספר לימוד לבתי הספר העל-יסודיים, בהתאם לתוכנית הלימודים הרשמית. כולל סקירות וניתוח תהליכים, מבחר תעודות ושאלות לתלמיד.
- (6) ההשכלה היהודית ברוסיה, בעריכת פרופ' עמנואל אטקס (בסדרת קובצי המאמרים).
- הבטים שונים של ההשכלה היהודית ברוסיה – מאבק ההשכלה בחסידות, 'הרבנות מטעם', בית המדרש לרבנים בוילנה, האינטליגנציה היהודית הרוסית, ועוד.
- (7) קדושת החיים וחרוף נפש – ספר זיכרון לסגן אמיר יקותיאל ז"ל, בעריכת פרופ' ישעיהו גפני ופרופ' אביעזר רביצקי (בסדרת קובצי המאמרים).
- גילויים שונים של קדושת החיים וחירוף נפש בתולדות עם ישראל לתקופותיו, במחשבה היהודית ובהלכה.
- (8) קובץ מאמרים מעובדו של פרופ' שמואל אטינגר ז"ל, כך א: היסטוריוגרפיה, היסטוריה לאומיות ואנטישמיות, בעריכת ד"ר שמואל אלמוג ופרופ' דב קולקה. כך ב: מורח אירופה, בעריכת פרופ' ישראל ברטל ופרופ' יונתן פרנקל.
- אוסף מאמרים, חדשים וישנים, של פרופ' אטינגר ז"ל, מחולקים לפי נושאים.
- (9) השלטונות האיטלקיים ויהודי צרפת ותוניסיה בימי מלחמת העולם השנייה, מאת פרופ' דניאל קארפי (בסדרת המונוגרפיות).
- האפליה והנישול הכלכלי; המצודים והגירושים 'מזרחה'; המערכה על גורל הפליטים היהודים שבאיזור הכיבוש האיטלקי; תוניסיה בצל ממשלת וישי, ועוד.

10. פרסי עידוד לכותבי עבודות גמר בהיסטוריה

מרכז זלמן שזר מייחס חשיבות רבה לעידוד תלמידים למחקר עצמאי ולכתיבת עבודות בתולדות ישראל. המרכז מסייע לתלמידים הכותבים עבודות בתולדות עם ישראל, ועבודות גמר בפרט, בעצה ובהכוונה, תוך הסתייעות בספריית המרכז, הפתוחה גם לכלל ציבור התלמידים. בשעות הפתיחה נמצאת בספרייה ספרנית יועצת מטעם המרכז. לצורך עידוד יוזמות ברוכות מסוג זה עומדת לרשות המרכז קרן פרסים. הקרן מעניקה מדי שנה בשנה פרסים לתלמידי תיכון שעבודותיהם זוכות להערכה חיובית. בשנת תשנ"א הוענקו עשרים ואחד פרסים לתלמידים מצטיינים. הגופים המעניקים את הפרסים הם: מרכז זלמן שזר, המרכז הבינלאומי לחקר האנטישמיות ע"ש וידאל ששון

באוניברסיטה העברית, מנהל חברה ונוער במשרד החינוך והתרבות, והמרכז לחקר ולתיעוד יהדות מזרח אירופה באוניברסיטה העברית. גופים נוספים המעוניינים לסייע במפעל חשוב זה יתקבלו בברכה.

11. תחרות חיבורים ארצית על תולדות היהודים בספרד עד לגירוש

מרכז זלמן שזר והחברה ההיסטורית הישראלית, בשיתוף עם מנהל חברה ונוער במשרד החינוך והתרבות והמועצה הציבורית לציון חמש מאות שנה לגירוש ספרד, החליטו על קיום תחרות ארצית של עבודות על יהדות ספרד, המיועדת לתלמידים בחטיבה העליונה של בתי הספר העל-יסודיים. ועדה אקדמית מטעם מרכז זלמן שזר והחברה ההיסטורית הישראלית בראשותו של פרופ' חיים ביינארט, קבעה את מסגרת התחרות ותשמש כחבר שופטים. התחרות החלה בשנת תש"ן והוארכה בשנה נוספת לבקשת מורים ותלמידים כאחד. הפרסים יחולקו בחודש מאי 1992. כדי לסייע לתלמידים בכתיבת העבודות הפיק מרכז זלמן שזר חוברת הנחיות מפורטת לתלמיד ולמורה.

12. ספרייה לתולדות עם ישראל

במרכז זלמן שזר ישנה ספרייה לתולדות עם ישראל ובה כתבי עת ופרסומים אחרים הקשורים לחקר ההיסטוריה של עם ישראל. הספרייה פתוחה לציבור הרחב ולתלמידים. הספרנית גב' צביה פלורסהיים, עובדת המרכז, עומדת לרשות המורים והתלמידים לצורך הדרכה כללית ואף לצורך כתיבת עבודות גמר. הספרייה פתוחה בימים א-ה בשעות 14.30-18.00.

החברה ההיסטורית הישראלית

1. כתב העת 'ציון'

כתב העת 'ציון' הוא כתב העת המרכזי והוותיק ביותר בתולדות עם ישראל. הוא מופיע זה חמישים ושש שנה בירושלים, בהוצאת החברה ההיסטורית הישראלית. עורכי 'ציון' כיום הם: ד"ר שמואל אלמוג, פרופ' ישראל אפעל, פרופ' חיים ביינארט, פרופ' ישראל גוטמן ופרופ' יוסף הקר. בשנת תש"ן הופיעו חוברות א-ג של כרך נ"ו, ועתה מופיעה החוברת האחרונה של הכרך. פרופ' חיים ביינארט, חבר המערכת, זכה בפרס ישראל לשנת תשנ"א על פועלו בחקר תולדות ישראל, ואנו מברכים אותו על כך.

2. מדור ביקורת ספרים ב'ציון'

מדור ביקורת ספרים נועד לשתי מטרות: (א) להביא בפני קוראי 'ציון' מידע על הספרים החדשים בתולדות עם ישראל, בצירוף רשימה קצרה על כל ספר; (ב) לשמש במה לביקורות על ספרים בתולדות ישראל, כרצונות קצרות או כמאמרי ביקורת מקיפים יותר. בכרך נ"ו של 'ציון' התפרסמו חמש עשרה סקירות ספרים, מהן קצרות ומהן רחבות יריעה, וכן מאמר ביקורת אחד. במדור 'מספרות המחקר' נסקרו כשלושים וחמישה ספרים. הוצאות הספרים והמחברים מוזמנים בזה לשלוח למדור 'ספרים ודברי ביקורת' ב'ציון' ספרים העוסקים בתולדות עם ישראל לביקורת. מִרְכָּז המדור הוא מוטי זלקין.

3. קונגרס לציון חמש מאות שנה לגירוש ספרד

בא-ה' בשבט תשנ"ב (6-10 בינואר 1992) התקיים בירושלים קונגרס בינלאומי לציון חמש מאות שנה לגירוש ספרד, בנושא 'דור גירוש ספרד (1474-1516)'. הקונגרס התמקד בהבטים השונים של הגירוש ובמשמעותם לבני הדור. חברי הוועדה המייעצת היו: פרופ' יצחק טברסקי (יו"ר), פרופ' חיים ביינארט, פרופ' מרדכי ברויאר, פרופ' אריה גרטנר, פרופ' יוסף הקר, מר צבי יקותיאל, ד"ר יום טוב עסיס ופרופ' יוסף קפלן. ריכוזה את הכנס: גב' מעין אבינרי-רבבון.

לקונגרס הגיעו למעלה מעשרים מרצים מחו"ל, מבכירי החוקרים בתחום. השתתפו כמאתיים איש, חוקרים, סטודנטים והקהל הרחב. ההרצאות בקונגרס נישאו בעברית, באנגלית ובספרדית וניתן תרגום סימולטאני. ההרצאות הקונגרס יופיעו בדפוס.

במושב הפתיחה של הקונגרס בירכו את המשתתפים ראש הממשלה יצחק שמיר, שר החינוך והתרבות זבולון המר, ראש עיריית ירושלים טדי קולק, חבר הכנסת יצחק נבון, ומר רפאל דסקיר משגרירות ספרד בישראל.

4. המצב הכספי

משרד החינוך והתרבות נענה לפניית החברה ההיסטורית הישראלית והעניק לה מענק של חמישים אלף ש"ח לכיסוי גרעונות. החברה עושה מאמצים רבים לאזן את תקציב החברה.

5. אסיפת החברה ההיסטורית הישראלית

ביום 2 בדצמבר 1991 התכנסה האסיפה של חברי החברה ההיסטורית, כמדי ארבע שנים. האסיפה קיבלה דו"חות על הפעולות ועל המצב הכספי, אושר שינוי בתקנון החברה ונערכו בחירות למועצת החברה ההיסטורית. ואלה חברי המועצה:

פרופ' מיכאל אביטבול	פרופ' אריה גרטנר
פרופ' חיים אבני	פרופ' מיכאל גרץ
פרופ' אהרן אופנהיימר	פרופ' מיכאל הד
פרופ' עמנואל אטקס	ד"ר מיכאל היימן
פרופ' מרדכי אליאב	פרופ' יוסף הקר
ד"ר שמואל אלמוג	ד"ר אלימלך הורוביץ
פרופ' ישראל אפעל	פרופ' משה דוד הר
פרופ' יהושע אריאלי	פרופ' שולמית וולקוב
ד"ר סטיב אשהיים	ד"ר ישראל יובל
פרופ' אלברט באומגרטן	פרופ' מרים ירדני
פרופ' ראובן בונפיל	ד"ר ירחמיאל כהן
פרופ' חיים ביינארט	ד"ר חגית לבסקי
פרופ' חדוה בן ישראל	ד"ר רוברט ליברלס
ד"ר מנחם בן-ששון	פרופ' משה מישקינסקי
פרופ' מרדכי ברויאר	מר אריה סגל
פרופ' ישראל ברטל	פרופ' קנת סטאו
ד"ר יעקב ברנאי	ד"ר מיכאל סילבר
פרופ' ישראל גוטמן	פרופ' יום-טוב עסיס
פרופ' יוסף גורני	ד"ר דינה פורת
פרופ' ישעיהו גפני	פרופ' יונתן פרנקל
פרופ' נחום גרוס	פרופ' זאב צחור
פרופ' אברהם גרוסמן	פרופ' משה צימרמן

פרופ' בנימין זאב קדר	פרופ' אוריאל רפפורט
פרופ' דב קולקה	פרופ' יעקב שביט
פרופ' יהושע קניאל	פרופ' דניאל שוורץ
פרופ' יוסף קפלן	פרופ' יוסף שלמון
ד"ר משה רוסמן	פרופ' אניטה שפירא
ד"ר אלחנן ריינר	

6. תקנון החברה ההיסטורית הישראלית

באסיפת חברי החברה ההיסטורית הישראלית אישרה כאמור האסיפה הכללית, ביום כ"ה בכסלו תשנ"ב (2.12.1991), שינויים בתקנון. יושב ראש האסיפה היה פרופ' אריה גרטנר, ועמו חתומים על התקנון פרופ' מרדכי ברויאר – יושב ראש החברה, וצבי יקותיאל – המזכיר הכללי.

והרי התקנון המאושר במלואו:

פרק א – הוראת יסוד

- (1) שם החברה הוא: החברה ההיסטורית הישראלית. ובלועזית: The Historical Society of Israel
- (2) מושב המוסדות המנהלים של החברה הוא בירושלים.
- (3) מעמדה החוקי של החברה: החברה היא עמותה רשומה בהתאם לחוק העמותות – תש"ם (1980), מס' 580004729. היא חברה מדעית שאינה מתנהלת לשם השגת רווחים ומטרתה כולן לתועלת הציבור, כמשמעות סעיף 16 (ד) לפקודת מס הכנסה. אין החברה מחלקת רווחים או טובות הנאה כלשהן בין חבריה, בשום מקרה שהוא.
- (4) מטרות החברה הן:
 - (א) טיפוח וקידום המדע ההיסטורי, וביחוד חקר תולדות ישראל בכל הארצות והתקופות.
 - (ב) חיזוק שיתוף הפעולה בין ההיסטוריונים ובינם ובין המוסדות והגופים העוסקים במדע ההיסטורי על ענפיו השונים בישראל ובעולם.
 - (ג) ייצוג ההיסטוריונים והמדע ההיסטורי בישראל והשגיו בגופים ובמוסדות העוסקים במדע ההיסטורי בעולם.
 - (ד) השתתפות בניהולו ובקידומו של 'הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי'.
 - (ה) טיפוח התודעה ההיסטורית בציבור והפצת ידיעת ההיסטוריה.
 - (ו) סיוע וייעוץ לגופים העוסקים בכינוס חומר היסטורי וטיפוח מקצועות ואמצעי עזר למחקר ההיסטורי וללימודי ההיסטוריה.

(5) האמצעים להשגת מטרות החברה:

- (א) ייזום, עידוד וביצוע של מחקרים היסטוריים.
 - (ב) פרסום כתבי-עת, מחקרים ומקורות בתחום פעולתה של החברה.
 - (ג) הקמת חברות ענפיות וסקציות תחומיות וקביעת צורות של שיתוף פעולה עם חברות וגופים העוסקים בענפים השונים של המחקר והמדע ההיסטורי.
 - (ד) טיפוח מרכז זלמן שזר; הקמה והדרכה מדעית של מוסדות ומפעלים הקשורים במחקר ההיסטורי או בהפצת דעת ההיסטוריה בציבור.
 - (ה) קיום קשרים עם מוסדות וחברות בחו"ל.
 - (ו) עריכת כנסים מדעיים של היסטוריונים בישראל.
- (6) הכנסות החברה המיועדות למימון פעולותיה באות מדמי-החבר, ממכירת פרסומיה, מהקצבות, מתרומות, מעזובונות וכיוצא באלה.

פרק ב – חברות

- (7) כחבר בחברה ההיסטורית יכול להתקבל כל מי שמזדהה עם מטרות החברה. הנהלת החברה תפרסם אחת לשנתיים את רשימת חבריה.
- (8) כל חבר ישלם דמי-חבר שנתיים כפי שתקבע ההנהלה מזמן לזמן.
- (9) כל חבר זכאי להשתתף ולהצביע באסיפה הכללית של החברה, וכן לבחור ולהיבחר למוסדות החברה, בתנאי ששילם את דמי החבר.
- (10) חברי כבוד:
- (א) המועצה רשאית להעניק תואר חבר כבוד לאישים שפעלו לטובת החברה ותרמו לקידום מטרותיה. חברי הכבוד יוזמנו לשיבות המועצה של החברה ויקבלו את פרסומיה חינם.
 - (ב) מספר חברי הכבוד לא יעלה על 12 חברים.
 - (ג) חברי הכבוד ייבחרו ברוב של 2/3 חברי המועצה.
 - (ד) הבחירות תהיינה חשאיות.
- (11) החברות בחברה נפסקת באחת הדרכים הבאות:
- (א) בפרישתו של חבר מן החברה, בין במתן הודעה בכתב ובין בהפסקת תשלום דמי חבר במשך שנתיים.
 - (ב) בהוצאתו מן החברה, בהתאם לפסקה 12 של תקנות אלו.
 - (ג) במותו של חבר.

- (12) המועצה רשאית להרחיק חבר מן החברה אם עשה מעשה הגורם נזק לחברה או מעשה שיש בו משום קלון. ההחלטה חייבת להתקבל בהצבעה חשאית של רוב חברי המועצה ובלבד שהיו"ר ישתתף בהצבעה ולאחר שניתנה לחבר הזדמנות נאותה להשמיע את דבריו, ולאחר שקיבל הודעה מראש על כך 30 יום לפני מועד הישיבה.

פרק ג - מוסדות החברה

(13) מוסדות החברה הם:

(א) האסיפה הכללית של החברים

(ב) המועצה

(ג) ההנהלה

(ד) רואה חשבון וועדת ביקורת

(14) כינוס האסיפה הכללית:

(א) האסיפה הכללית מן המניין של החברים תתכנס אחת לארבע שנים.

(ב) אסיפה כללית שלא מן המניין תתכנס על פי החלטת ההנהלה או המועצה, או לפי דרישה בכתב של לפחות עשירית מחברי העמותה, או של ועדת הביקורת, והיא תדון אך ורק בעניינים שלשמן כונסה; אסיפה זו תכונס תוך 30 יום.

(15) האסיפה הכללית:

(א) זכות ההשתתפות באסיפה הכללית שמורה לחברי החברה בלבד.

(ב) האסיפה הכללית תהא חוקית אם הוזמנו אליה כל חברי החברה, באמצעות הזמנות שנשלחו בדואר רגיל לפחות 30 יום לפני מועד האסיפה ובהן סדר יומה.

(ג) האסיפה הכללית תהיה חוקית אם יהיו נוכחים בה לפחות רבע מחברי החברה בשעה שנקבעה בהזמנה, או כל מספר משתתפים חצי שעה לאחר השעה שנקבעה בהזמנה.

(ד) האסיפה הכללית תבחר לה יושב־ראש לשיבה.

(ה) החלטות האסיפה הכללית מתקבלות ברוב קולות רגיל. ההצבעה היא גלויה אלא אם כן תחליט האסיפה אחרת.

(ו) כל חבר זכאי בהצבעה לקול אחד בלבד. היו הדעות שקולות, יכריע יו"ר האסיפה. היו הדעות שקולות בבחירת יו"ר האסיפה, יכריע הגורל.

(ז) יו"ר החברה ימסור לאסיפה הכללית לדיון ולאישור דו"ח על פעולות החברה במשך התקופה שחלפה מאז האסיפה האחרונה; כמו־כן יוגש לאישורה של האסיפה הכללית דו"ח כספי, באישור רואה החשבון של החברה.

(ח) האסיפה הכללית תבחר במועצה של החברה, שמספר חבריה לא יהיה פחות מ־41 ולא יעלה על 55.

(ט) כל חבר בחברה רשאי להציע מועמדים למועצה בהודעה בכתב למוכירות. ההצעות צריכות להגיע 10 ימים לפני כינוס האסיפה הכללית. רשימת המועמדים תודפס ותחולק באסיפה הכללית. נדרשת הסכמת המועמד המוצע.

(י) העמותה רשאית לשנות את תקנונה בהחלטת האסיפה שנתקבלה ברוב קולות של הזכאים להצביע בה. הצעות לשינויים בתקנון תובאנה בפני האסיפה הכללית רק אם הובאו קודם לכן בפני ההנהלה ונכללו בסדר היום שנשלח לחברי החברה.

(יא) האסיפה הכללית רשאית להאציל מסמכויותיה למועצה בתקופה שבין אסיפה לאסיפה.

(16) המועצה:

- (א) המועצה מכהנת 4 שנים – מן האסיפה הכללית שנבחרה בה ועד לבחירת מועצה חדשה על ידי האסיפה הכללית.
- (ב) המועצה תתכנס לא יאוחר מחודש מיום היבחרה.
- (ג) ישיבות המועצה תהיינה חוקיות אם יהיו נוכחים בהן לפחות 15 חברים, ובתוכם היו"ר או אחד מסגניו.
- (ד) בישיבתה הראשונה תבחר המועצה מבין חברי החברה, בבחירות חשאיות, את הנהלת החברה. להנהלה ייבחרו 9–13 חברים באופן הבא: על מנת להבטיח מקום בהנהלה לחברים מכל האוניברסיטאות – בן-גוריון, בר-אילן, העברית, חיפה ותל-אביב – המועמד מכל אוניברסיטה שזכה במירב הקולות, יצורף להנהלה. שאר חברי ההנהלה ייבחרו לפי מספר הקולות שקיבלו. במקרה של שוויון קולות תקבע הגרלה.
- (ה) היו"ר החברה הוא גם יו"ר המועצה.
- (ו) המועצה בוחרת ברואה חשבון ובוועדת ביקורת.
- (ז) המועצה תתכנס בין אסיפה לאסיפה בהתאם לצורך ולפחות אחת לשנה.
- (ח) המועצה תתווה את דרכי פעולתה של החברה, תקבל דו"ח על התקדמות הפעולות ועל ביצוע התקציב וכן תאשר את מאזן החברה, שאושר קודם לכן על ידי רואה החשבון של החברה.
- (ט) כל החלטה של המועצה מתקבלת ברוב קולות רגיל של החברים המשתתפים בישיבה; ההצבעה היא גלויה אלא אם כן החליטה המועצה ברוב קולות רגיל על הצבעה חשאית. היו הדעות שקולות יכריע היו"ר.
- (י) מנהל הארכיון המרכזי, מזכיר החברה ומנהל מרכז זלמן שזר ועובדיו הבכירים (לפי המלצת המנהל) יהיו רשאים להשתתף, ללא זכות הצבעה, בישיבות המועצה, אך לא יהיו נוכחים בשעת הדיונים בענייניהם האישיים.
- (יא) לישיבת המועצה יוזמנו כל חבריה בכתב, בדואר רגיל, לפחות 15 יום לפני המועד שנקבע. בהזמנות לישיבה יפורט סדר יומה של הישיבה.
- (יב) המועצה רשאית למנות ועדות לפי הצורך.

(17) הנהלת החברה:

- (א) ההנהלה תבחר מבין חבריה את יו"ר החברה ושני סגנים.
- (ב) יו"ר החברה הוא גם יו"ר ההנהלה. בהעדר היו"ר או בשעת מחלתו, ימלא אחד מסגניו את כל תפקידיו באישור ההנהלה.
- (ג) ההנהלה אחראית לניהול כל ענייני החברה והיא ממנה את מזכיר החברה.
- (ד) יו"ר החברה רשאי להעביר לסגנו או לכל אחד מחברי ההנהלה חלק מסמכויותיו בהסכמת ההנהלה.
- (ה) ההנהלה תתכנס על פי הזמנת יו"ר החברה, או על פי דרישה של שניים מחבריה לפחות.

- (ו) החלטות ההנהלה תתקבלנה ברוב קולות פשוט. במקרה של קולות שווים יכריע היו"ר. ישיבות ההנהלה תהיינה חוקיות אם נוכחים בהן היו"ר או אחד מסגניו ועוד 4 מחברי ההנהלה.
- (ז) מנהל הארכיון המרכזי, מזכיר החברה ומנהל מרכז זלמן שזר יהיו רשאים להשתתף, ללא זכות הצבעה, בישיבות ההנהלה אך לא יהיו נוכחים בעת הדיונים בענייניהם האישיים.
- (ח) באחת מישיבותיה הראשונות תבחר ההנהלה את:
- (1) העורך או העורכים של כתב העת 'ציון'.
- (2) נציגיה בהנהלת הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי.
- (3) שלושת נציגיה בהנהלת מרכז זלמן שזר, שאחד מהם הינו יו"ר החברה.
- (ט) ההנהלה רשאית למנות ועדות לפי הצורך.
- (י) לא יכהן אדם בעת ובעונה אחת כחבר ההנהלה וכחבר ועדת הביקורת.
- (יא) ההנהלה תיבחר אחת ל-4 שנים. פרשו חברים מן ההנהלה מסיבה כלשהי, תבחר המועצה בישיבתה הקרובה חברים חדשים, שיכהנו עד לסוף תקופת 4 השנים.
- (יב) חברי ההנהלה לא יקבלו שכר.

פרק ד – פירוק החברה

(18) פירוק החברה:

- (א) על פירוק החברה ההיסטורית רשאית להחליט רק אסיפת חברים שכונסה במפורש למטרה זו כאסיפה שלא מן המניין.
- (ב) על כינוס האסיפה לשם פירוק החברה ההיסטורית רשאית להחליט ההנהלה בלבד; החלטה זו צריכה להתקבל ברוב של $\frac{2}{3}$ מן המצביעים באסיפה, כולל היו"ר. על האסיפה יש להודיע לכל חברי העמותה 21 ימים מראש, תוך ציון שיוצע באסיפה להחליט על פירוק.
- (ג) במקרה של פירוק החברה יועברו נכסיה לאקדמיה הישראלית הלאומית למדעים בירושלים, ועם מתן ההסכמה לקבלם, תתחייב לקיים את כל התחייבויות החברה וחובותיה.